

Hoopvol luisterend naar Gods Geest

Diocesane synthese van het synodale proces in het bisdom
van 's-Hertogenbosch

Voor een synodale Kerk
communio | participatio | missio

Hoopvol luisterend naar Gods Geest

Diocesane synthese van het synodale proces in het bisdom van 's-Hertogenbosch

Deze diocesane synthese bevat de belangrijkste vruchten van het synodale proces in het bisdom van 's-Hertogenbosch. Het bevat een beschrijving van het synodale proces in het bisdom, een eerste weergave van positieve en negatieve ervaringen die zijn gedeeld, en een eerste blik op de verdere synodale weg.

Synodale proces

In oktober 2021 is het bisdom van 's-Hertogenbosch gestart met de synodale raadpleging, ten behoeve van de diocesane fase van de bisschoppensynode over synodaliteit in 2023. Het organiseren van gespreksgroepen en het uitnodigen van alle mensen van goede wil in het bisdom was een grote uitdaging, met name vanwege de coronapandemie en de lockdown van december 2021 tot en met februari 2022. Er werd een synodeteam van drie personen samengesteld. Het team heeft later hulp gekregen van hoogleraar marktonderzoek prof. dr. M.G. de Jong en zijn PhD student M. Gregori, beide werkzaam aan de Erasmus Universiteit, voor de online gegevensverzameling en analyse.

De gegevensverzamelingsprocedure voor het synodedocument van het bisdom van 's-Hertogenbosch heeft verschillende fases gekend. De eerste maanden (oktober 2021-maart 2022) kon via een speciaal geopend e-mailadres (synode@bisdomdenbosch.nl) input worden aangeleverd. Vanaf eind maart 2022 tot 1 mei 2022 kon eveneens een weblink worden gebruikt die is ontwikkeld in samenwerking met de genoemde onderzoekers van de Erasmus Universiteit Rotterdam. De weblink was geschikt voor gespreksleiders om verslag te doen van een groepsgesprek, mensen die hun gedachten wilden doorgeven na een groepsgesprek, mensen die niet hebben kunnen deelnemen aan een groepsgesprek maar toch graag hun gedachten wilden doorgeven en mensen die namens iemand anders input wilden aanleveren. De weblink was ook in het Engels beschikbaar. Dit met de intentie om zoveel mogelijk mensen de mogelijkheid te geven om deel te nemen aan het synodale proces.

De weblink bestond uit de aangereikte thema's, waarbij het hoofdthema en de drie thema's die door de Nederlandse bisschoppen waren uitgekozen, werden ondersteund met open vragen. De thema's en haar omschrijvingen zoals deze in de weblink stonden zijn toegevoegd als addendum A.

Om ervoor te zorgen dat mensen de weblink konden vinden, heeft deze een prominente plaats gekregen op de website van het bisdom. Verder is er media-aandacht geweest, en is de weblink met haar mogelijkheden ook gecommuniceerd naar het pastorale kader in het bisdom. Ook zijn er digitale advertentiecampagnes geweest om zoveel mogelijk mensen te bereiken. Een beschrijving van de deelnemende groepen is te vinden als addendum B.

Wat in het algemeen opvalt, is dat er weinig jongeren hebben deelgenomen. De meeste deelnemers zijn kerkgangers. Groepen die niet voldoende bereikt zijn, zijn onder meer kinderen, mensen onder de 50, niet-kerkgangers en expats.

De kwaliteit van de input die is aangeleverd is doorgaans hoog. Het samenvatten van een grote hoeveelheid open, ongestructureerde tekst (meer dan 1700 bijdragen) is methodologisch een significante uitdaging. In de wetenschappelijke literatuur zijn verschillende methoden ontwikkeld om tekst samen te vatten, zowel kwalitatieve als kwantitatieve methoden met verschillende gradaties van menselijke betrokkenheid. De tijd voor de analyses en het schrijven van het rapport was erg beperkt. Om synthese te bereiken, is daarom initieel gekozen voor een methode waarbij het synodeteam de input heeft doorgelezen en de hoofdpunten zo goed mogelijk heeft samengevat. De synthese is verder aangevuld met punten die naar voren kwamen uit kwantitatieve modellen op basis van “Natural Language Processing” (zie addendum C). Zulke data-analyse technieken kunnen met behulp van de computer nagaan wat er wordt gezegd en hoe het wordt gezegd.

Synodale ervaringen

Voor parochies, maar ook voor het bisdom, was de synode iets wat tussen de vele werkzaamheden moest worden gepast. Na de lockdown in de winter leek het er op dat het gewone parochieleven eindelijk weer kon worden opgestart. De aandacht ging logischerwijs voornamelijk daar naar toe, waardoor het voor veel parochies lastig bleek om ook nog een synodaal proces te organiseren. Dit is dan ook niet altijd gebeurd. Wat wellicht in sommige parochies ook heeft meegespeeld is een sceptische houding jegens de synode.

Inmiddels is de eerste stap in het synodale proces gezet, en zijn er door de gesprekken die zijn gevoerd en door de weblink die door het bisdom is aangeboden allerlei geluiden verzameld waarin Gods Volk aan het woord is. Daar waar gesprekken zijn gestart zijn veel positieve geluiden te horen. Mensen hebben het over het algemeen als prettig ervaren dat zij in gesprek met hun medegelovigen mochten nadenken over de toekomst van de Kerk. Er zijn dan ook verlangens uitgesproken om verder met elkaar te spreken, en de genoemde thema's verder te verdiepen.

Dit betekent natuurlijk ook dat voor parochies waar wegens tijdgebrek het niet is gelukt om de eerste synodale stappen te zetten, er mogelijkheden liggen om hier alsnog mee aan de slag te gaan. Er zijn ervaringen gedeeld dat het inspirerend is om met elkaar te denken en delen over wat de Heilige Geest van ons als katholieke gemeenschap vraagt in de huidige tijd. Hoewel de uitkomsten van deze gesprekken in geen invloed meer zullen hebben op de wereldkerk, kan het juist een mooie opening bieden voor de lokale gemeenschap om de gezamenlijke weg verder vorm te geven.

Naast het voeren van gesprekken heeft het bisdom bewust gekozen om een weblink op te zetten. Dit om mensen die niet in de gelegenheid waren om bij een gesprek te zijn, mensen die niet betrokken zijn bij de Kerk of mensen die na een gesprek nog inzichten wilden delen de mogelijkheid te geven om een bijdrage te leveren. Het synodale proces is immers een proces voor alle mensen van goede wil, niet alleen voor hen die actief zijn in een gemeenschap.

Er is gebruik gemaakt van deze mogelijkheid, maar van de duizenden katholieken in ons bisdom heeft een klein gedeelte gebruik gemaakt van de weblink. Het is onmogelijk om te zeggen hoeveel mensen precies hebben bijgedragen, omdat het niet altijd duidelijk is hoeveel mensen in de parochies hebben deelgenomen aan het synodale proces. Maar de groep die ook wel randkerkelijk wordt genoemd is niet voldoende bereikt. Mogelijk is de drempel om een weblink met open vragen in te vullen te groot. Wellicht is het actief uitnodigen van hen die niet zichtbaar zijn, en het gesprek met hen aangaan vruchtbaarder. Hier liggen nog kansen voor parochies, maar ook voor het bisdom. Dat neemt niet weg dat door de mogelijkheid van de weblink meer mensen hun geluid hebben kunnen laten horen dan als er alleen was ingezet op het voeren van gesprekken.

Diocesane synthese

De belangrijkste vruchten die het synodale proces het bisdom van 's-Hertogenbosch heeft opgeleverd, zijn de volgende.

Thema: Samen op weg

1. Samen op weg is voor velen het zijn van gemeenschap. Een open en gastvrije gemeenschap, een gemeenschap waar wordt gedeeld in geloof, vreugde, hoop en steun. En een gemeenschap waar iedereen aan mag bijdragen op basis van gelijkwaardigheid. Samen bouwen aan Gods Rijk. Lang niet iedereen ervaart deze gemeenschap in de huidige Kerk. Tal van ideeën zijn aangedragen om het gevoel van "samen op weg zijn" te vergroten.
2. Er zijn ervaringen dat er op dit moment veel wordt gemist in de (lokale) Kerk. Zo wordt in het bijzonder het gemeenschapsgevoel of contact met mede-gelovigen gemist, gastvrijheid, de jongere generaties en het gesprek over de toekomst.
3. Voor veel mensen is de Kerk minder zichtbaar in de samenleving dan voorheen. Dit wordt gemist: De Kerk mag zichtbaar zijn, meer naar buiten treden met open deuren, en minder bezig zijn met het behouden van wat nu is.
4. Er mag meer aandacht komen voor investeren in geloofsontwikkeling. Vorming is hier belangrijk bij, er is veel vraag naar. Dit geldt zowel voor leken-gelovigen als pastorale krachten. Mensen mogen zichzelf blijven ontwikkelen, bijvoorbeeld op het gebied van kennis over de Bijbel. Theologische vorming omhelst ook het leren om kritisch naar het eigen instituut Kerk te kijken.
5. Er mag meer aandacht komen voor vrijwilligers. Bijvoorbeeld in vorming, maar ook in screening. Met name kwetsbare ouderen zijn een doelgroep waar mensen misbruik van kunnen maken.

Thema: Reisgenoten

6. De eerste reisgenoot is Christus. Er klinkt het geluid dat een open houding belangrijk is en dat alle mensen van goede wil reisgenoten zijn, ook diegenen die zoekend zijn of die niet precies volgens de regels van de Kerk leven. Dit betekent echter niet dat de katholieke identiteit hoeft te worden opgegeven, of dat

er allerlei concessies op geloofsgebied nodig zijn. Hoewel er ook geluiden zijn dat er een nadruk mag liggen op de Kerk. Daarnaast wordt benoemd dat reisgenoten meer doen dan alleen gezamenlijk op weg zijn, naastenliefde speelt hier een grote rol in. Reizen we allemaal op dezelfde weg?

Thema: Luisteren

7. Luisteren wordt gezien als een plicht, waar scholing in nodig is. Ten eerste is het van belang om te luisteren naar God. Vervolgens is het van belang dat naar iedereen wordt geluisterd, en niet alleen naar diegenen die het hardste roepen. Ook mag er meer geluisterd worden uit belangstelling.
8. Er zijn ervaringen dat parochies en pastorale krachten niet altijd luisteren naar de gemeenschap. Terwijl het goed naar elkaar luisteren positieve effecten heeft op de parochie. Toegewijde mensen zouden net zo belangrijk moeten zijn als gewijden.
9. Er klinken veel geluiden dat de Kerk mee moet gaan in de huidige tijd, om zo een betere aansluiting te vinden bij de huidige samenleving. Tegelijkertijd is er bij een groep angst dat geloofszaken worden verloochend omwille van modernisering. Sommigen merken generatieverschillen op: volgens hen zoeken jongeren vaak duidelijkheid en zijn ze meer conservatief dan de oudere generatie.

Thema: Mogelijkheden om onszelf uit te spreken

10. Er is dankbaarheid in het bisdom dat men zich nu kan uitspreken in dit synodale proces, en ook dat niet over slechts drie, maar over alle tien thema's die door het Vaticaan zijn aangereikt, kan worden gesproken. Jezelf kunnen uitspreken is immers het kenmerk van een open gemeenschap. Het betekent wel dat veel mensen de afgelopen jaren het gevoel hebben gehad dat zij zich niet veilig en zonder angst konden uitspreken. Dat geldt zowel voor leken gelovigen als voor pastorale krachten. Verder is de gedachte gedeeld dat de Kerk in Nederland niet zo gemarginaliseerd zou zijn als men vrijmoedig had kunnen spreken. Mogelijkheden om zichzelf uit te spreken worden dan ook gemist.
11. Jezelf uitspreken is belangrijk, maar de reactie hierop is net zo belangrijk. Dit kan lastig zijn, maar als de reactie uitblijft of verkeerd wordt begrepen ontstaat onbegrip en pijn. Mogelijk is door het verkeerd reageren in het verleden een angstcultuur ontstaan binnen onze Kerk. Ook is er wantrouwen ontstaan of er nu wel geluisterd zal worden.
12. Veel mensen hebben het idee dat zij de taal om te kunnen spreken over hun geloofsbeleving niet voldoende beheersen. Hier is wel een verlangen naar. Ook wordt de taal van de Kerk niet meer gehoord door de samenleving.
13. Er lijkt een taalbarrière te zijn tussen de Kerk en het dagelijks leven van de mensen. Hoe vertalen wij als Kerk de boodschap van Christus? Hoe dragen wij als Kerk deze uit in ons gedrag, en hoe vertellen wij daarover aan nieuwe generaties?

Thema: Vieren

14. Samen vieren zorgt voor voeding en inspiratie, en wordt gezien als het fundament. Vieren overstijgt het individu én de gemeenschap. Liturgie en gemeenschap worden dan ook als gelijkwaardig gezien, maar lang niet altijd zo ervaren. De aandacht van de Kerk lijkt voornamelijk gericht op het vieren van de Eucharistie, en veel minder op het vieren en stimuleren van het gemeenschapsgevoel.
15. Er zijn veel meer mogelijkheden om te vieren dan alleen de Eucharistie. Het mysterie kan ons op meerdere manieren bezielen, en er mag meer worden gevierd dan alleen het hoogtepunt. Ook wordt gevraagd om meer vrijheid om de liturgie in te vullen, afhankelijk van de lokale spiritualiteit. Er zijn in ons bisdom diverse voorkeuren in liturgie. Zo zijn er mensen die graag de Tridentijnse mis vieren, maar ook mensen die graag een hedendaagse invulling van de liturgie zien.
16. De rol van de voorganger is erg belangrijk. Deze kan de mensen inspireren of kwijtraken. Er zijn geluiden dat de preek de leer moet verkondigen, maar er zijn ook geluiden dat een actuele preek inspireert. Muziek is eveneens belangrijk. Goede muziek en liederen dragen bij aan de inspiratie die mensen tijdens een viering ervaren, en zijn een wezenlijk onderdeel van de viering.
17. Ook wordt benoemd dat de viering niet altijd voor iedereen te volgen is. Men begrijpt niet altijd meer wat er gebeurt, en haakt dan sneller af. Vorming kan hier een rol in spelen, net als het vereenvoudigen van teksten.
18. Jongeren kiezen niet altijd meer voor de parochie waar zij wonen, maar gaan in plaats daarvan op zoek naar een gemeenschap of plek waar zij zich thuis voelen en gelijkgestemden ontmoeten. De universiteitscampus wordt genoemd als een plek waar jongeren samen kunnen komen.

Thema: Medeverantwoordelijkheid voor de Missie

19. Er is ook benoemd dat er veel zinzoekers lijken te zijn in de samenleving. Mogelijk ligt hier een opening voor de Kerk om een laagdrempelig en beperkt bindend aanbod aan te bieden voor deze doelgroep.
20. De verbinding tussen de Kerk en de samenleving wordt door veel mensen gemist. Het is daarom voor veel mensen een uitdaging om het geloof mee te nemen in hun dagelijks leven. Het lijken twee verschillende werelden.
21. Het beschikbaar maken van Gods Liefde voor iedereen wordt gezien als de missie van de Kerk. Het verwelkomen van iedereen is hierbij belangrijk, net als het zijn van een moderne en inclusieve Kerk. Een Kerk die een vierende en dienende gemeenschap is.
22. Naastenliefde is waar de Kerk voor veel mensen handen en voeten krijgt, concreet in de diaconie en Caritas. Deze goede werken van de Kerk mogen

zichtbaarder zijn. Ook wordt dit zichtbaar in onze normen en waarden.

23. Veel mensen proberen het Evangelie te verspreiden door een voorbeeld te zijn voor anderen in het leven van alledag. Ook gaat men gesprekken aan over het geloof. Kanttekening hierbij is dat door drukke levens de tijd hiervoor beperkt is.
24. Als Kerkgemeenschap mogen wij onze kwetsbaarheid tonen, en elkaar daar niet op beoordelen. De verbinding met elkaar zoeken, zodat we elkaar blijven inspireren, samen de Geest ontdekken en moed houden.
25. Er ligt bij veel mensen nog pijn uit het verleden. Het is goed om deze pijn te helen, als gemeenschap, door dit niet uit de weg te gaan.
26. Er is gesproken over een gelijkwaardigere positie van de vrouw in de Kerk. Dit gaat niet alleen om kleine zaken, zoals het mogen voorlezen, maar ook over de wijding van vrouwen. Bij ongeveer een kwart van de gespreksgroepen wordt - als het gaat om Kerkelijk gezag (thema 8) - dit punt van de wijding van vrouwen opgeworpen. Het gevoel is dat er te veel mannelijke leiding is in de Kerk. Bij individuele bijdrages komt dit wat minder vaak naar voren, namelijk bij 16% van de gevallen.
27. De gemeenschap kan een belangrijke rol spelen in het zien wat er gebeurt. Het pastorale team kan immers niet alles zien. Gelijkwaardigheid hierin wordt gemist. De hiërarchische structuur van de Kerk zorgt ervoor dat de pastoor vaak bepalend is, dit werkt belemmerend voor het vormen van gemeenschap.

Thema: Dialoog in Kerk en samenleving

28. Er worden veel noden en behoeften gezien in de samenleving. Er is behoefte aan gemeenschap, aan echte belangstelling. De Kerk mag hier een actievere bijdrage aan leveren. Ook zou de Kerk laagdrempeliger mogen zijn.
29. Aandacht voor de schepping wordt als belangrijk gezien, en de Kerk zou moeten oproepen tot respectvolle omgang met de natuur.
30. Er lijkt een wantrouwende houding te zijn van de samenleving jegens de Kerk. Er wordt dan ook benoemd dat een krachtige Kerk nodig is, niet een belerende Kerk.
31. Het gesprek met de samenleving wordt dan ook bemoeilijkt. De Kerk lijkt onzichtbaar, de samenleving lijkt niet in gesprek te willen. De hiërarchie van de Kerk werkt ook niet mee, net als het veroordelende imago. Toch worden er kansen gezien. De Kerk kan immers veel betekenen voor de samenleving: Mensen tot hun recht laten komen is een christelijke opdracht.

Thema: Het gesprek met andere christenen

32. Er wordt benoemd dat oecumene meer kan zijn dan wat het nu is, en dat sommige initiatieven in het verleden zijn geblokkeerd. Door de onderlinge verschillen bevindt de oecumene zich in een spanningsveld, maar een uitwisseling kan ook veel rijkdom genereren. Het is goed om te zoeken naar wat verbindt en van daaruit gezamenlijk te delen in de vreugde van Christus, zonder de eigen identiteit te verliezen. Gezamenlijke vorming kan een kans zijn.

Thema: Gezag en participatie

33. Vele deelnemers hebben de perceptie dat de Kerk als instituut geen weerwoord duldt, te klerikaal en strak hiërarchisch is, en teveel gericht is op regels. De ervaring is dat dit de participatie niet bevordert, en het verantwoordelijkheidsgevoel van de gelovigen verzwakt. Er lijkt een vrees voor participatie te zijn, terwijl er ook binnen de Kerk mogelijkheden zijn voor creativiteit en participatie van de gelovigen. Het Volk Gods wil graag samen met de Kerkelijke leiding op weg, maar is dit ook wederzijds?

34. In lokale gemeenschappen zijn ervaringen dat pastorale teams niet altijd capabel zijn als herders. Dit veroorzaakt pijn bij de gemeenschap. Mogelijk is het een idee dat pastores kunnen worden geschoold in het leidinggeven en gesprekstechnieken, en coaching krijgen in het herderschap. Er kan worden geleerd van goede leiders in de maatschappij, zoals managers, burgemeesters, wereldleiders, etc. In het verlengde hiervan klinkt de vraag of parochies meer invloed kunnen krijgen bij benoemingen van pastorale werkers.

35. Bij het thema "gezag en participatie" kwam in ongeveer de helft van de gespreksgroepen naar voren dat het celibaat waardevol is, maar dat het optioneel zou kunnen zijn. Priesters die eenzaam zijn, of die behoefte hebben aan fysieke of emotionele intimiteit zouden zo beter kunnen functioneren en meer in balans zijn.

36. Er lijkt een behoefte te zijn aan synodaliteit, waarbij met name gelijkwaardigheid en een open houding worden gemist. De diversiteit van mensen in onze Kerk mag worden gezien als een rijkdom. Iedereen zou mogen participeren. De hoop wordt uitgesproken dat er blijvend synodale processen zullen zijn.

37. Er is ook het geluid gehoord dat de grenzen van de Kerkelijk leer gerespecteerd moeten worden als het gaat om geloofszaken, en dat verandering niet nodig is.

Thema: Onderscheiden en beslissen

38. Onderscheiding vraagt om scholing. Ook vraagt onderscheiding een begrijpelijke taal voor iedereen, het kunnen luisteren, en een open houding voor onwaarschijnlijke oplossingen.

Thema: Onszelf vormen in synodaliteit

39. Het beeld van de lerende Kerk spreekt aan. Dit gebeurt niet zomaar, maar is een genadegave van God. Tegelijkertijd klinkt het geluid dat verandering misleiding is. Ook is er een beeld dat de Kerk zichzelf niet vormt, en niet wil veranderen.

Overig

40. Ervaringen uit het synodale proces zijn dat deelnemers met openheid en kwetsbaarheid hebben gesproken, en dat er respectvol is gereageerd. De essentie van gemeenschap werd hiermee ervaren. Door open met elkaar het gesprek aan te gaan, kan een weg van wederzijds begrip worden ingeslagen. Er is dan ook behoefte aan een vervolg, en er wordt opgemerkt dat de Kerk zich kan ontwikkelen in methoden en technieken die geschikt zijn om de inbreng van gelovigen op te halen.
41. Wat opviel is dat in veel gesprekken onbegrip naar boven kwam over de houding van de Kerk ten opzichte van groepen die zij buitensluit. Veel actieve katholieken ervaren de Kerk als een plek van Gods Liefde voor iedereen, en zij begrijpen niet dat er groepen worden buitengesloten van actieve deelname. Het gaat hier met name over gescheiden mensen, mensen die onderdeel uitmaken van de LHBTQ-gemeenschap, en de rol van de vrouw. Men weet dat de Kerk hierin niet zomaar zal veranderen, maar de wens naar verandering is vaak uitgesproken.
42. Ook is gesproken over parochiefusies. Twee oorzaken die worden genoemd zijn het priestertekort en de terugloop van inkomsten. Het loslaten van het vertrouwde en wennen aan nieuwe gewoontes zijn de gevolgen voor parochianen. Een ander gevolg is dat de parochie wordt gezien als verschillende gemeenschappen, op elk een ander eiland. In de eigen gemeenschap is men wel gezamenlijk op weg, maar in de parochie is dit niet altijd het geval. Hier zou meer aandacht naar toe mogen. Ook is pastorale ondersteuning vaak op afstand komen staan. Een geluid is dan ook dat er moet worden gestopt met het fuseren van parochies. Ook de mogelijkheid om de huiskerk te herstellen is genoemd.

Concluderend

Er spreken veel verlangens door de antwoorden heen. Er zijn velen die willen bijdragen aan een levende Kerkgemeenschap en haar willen ondersteunen, maar ook velen die niet weten hoe. Er is veel wantrouwen dat wordt gevoed door ervaringen uit het verleden, maar er is ook bereidheid om nu wel samen op weg te gaan. Om samen verder te groeien als Kerk. Een Kerk die naar deze verlangens luistert, zichtbaar is en die Gods Volk ondersteunt om samen onze Kerk weer op te bouwen: dat is de droom van velen. De vraag die wordt gesteld is dan ook: Hoe kan synodaliteit vorm krijgen in ons bisdom en haar parochies?

Vruchten van de Geest

De bovenstaande gegevens zijn een eerste vrucht van de gesprekken die gevoerd zijn en waarvan de resultaten (tot 1 mei) zijn aangeleverd. In de wandelgangen horen we dat er meer gesprekken zijn gevoerd. Dit rapport is hiervan het resultaat ten behoeve van het kerkprovinciale rapport dat gemaakt moet worden. Enkele (eerste) vruchten van de Geest zijn ook nu al te noemen.

Het open luisteren naar elkaar is een weldadig resultaat van dit proces. Horen en gehoord worden, zonder oordeel of veroordeling: een luisterende gemeenschap. Waar in het begin een huivering bestond uit angst voor extreme discussies is het resultaat van luisteren, horen en gehoord worden een vrucht van de heilige Geest. Deze Geest laten spreken in onze gemeenschappen en kerken is een blik op de toekomst.

De resultaten wijzen op uiteenlopende meningen. Soms persoonlijk soms als groep, soms met het oog op persoonlijk welzijn, soms met de blik op de toekomst van de kerk. Samen-op-weg-zijn vraagt om een verandering van houding: van het individuele naar het gemeenschappelijke, van de kleine (parochie)gemeenschap naar de wereldkerk. Een uitdaging voor het vervolgproces is om deze blik op het grote geheel van de kerkgemeenschap steeds verder te openen: van geloofsgemeenschap naar parochiegemeenschap naar wereldkerk. Om zo over de toekomst van de kerk te spreken vraagt een veranderende houding van het 'ik' naar het 'wij'.

Centraal in de geloofshouding staat de Christus. Vanuit en met Hem spreken en denken over kerk. Hij nodigt ons uit tot de Vader en inspireert ons om als leerlingen eropuit te gaan om de Blijde Boodschap te verkondigen, handen en voeten te geven. Hij staat centraal in het samen-op-weg-zijn. In ons spreken en luisteren mogen we van Hem uitgaan en naar Hem terugkeren.

Opvallend in de resultaten is de afwezigheid van diverse groepen uit onze gemeenschappen en samenleving. Hier ligt een opdracht om er op uit te gaan en ook hen te horen en met hen op weg te gaan. Eén in gemeenschap met de Vader.

Waar mensen gemeenschap vormen, waar mensen samen (wereld)kerk vormen zijn kaders en regels nodig. Deze worden in de gesprekken regelmatig ter discussie gesteld. Het vervolg van de synodale weg vraagt om verdieping en uitwisseling.

Aandacht voor helpende nabijheid wordt uitgesproken. Kunnen wij als kerkgemeenschap werkelijk met daden nabij zijn? Een aandachtspunt voor concrete diaconie leidt tot gemeenschap.

De grootste uitdaging waarvoor de synodale weg ons stelt, is de aansluiting bij de samenleving. Kunnen we mensen afhalen waar zij zich bevinden in de maatschappij, met hen mee trekken en bij God brengen? Dit vraagt om laagdrempelige vormen van gemeenschap, om een luisterend oor en een helpende hand, gebaseerd op de kern van ons geloof: van de Vader, door de Zoon in de Geest.

Een eerste stap op de synodale weg is gezet. Vele mogen volgen. Verdere analyse van de vele bijdragen mogen ons op deze weg zetten in de kracht van de Geest.

Belangrijkste aanbevelingen

De deelnemers aan de raadpleging hebben vele ideeën aangedragen voor een synodale Kerk. De belangrijkste aanbevelingen zijn als volgt:

1. Bevorder het gemeenschapsgevoel

Een groot aantal deelnemers vindt het belangrijk dat er meer mogelijkheden zouden moeten zijn om elkaar te ontmoeten, dat er oprechte aandacht is voor elkaar. Dit gaat verder dan elkaars naam kennen. Daarom is het zaak om te investeren in een gastvrije, vriendelijke, en open cultuur in de parochies, waarin het gemeenschapsgevoel actief wordt gestimuleerd en gefaciliteerd. Men kan denken aan koffie/thee na een viering, tijd na een viering om een preek te bespreken, eenzamen/zieken bezoeken, themabijeenkomsten, samen pelgrimeren, kleine gebeds- of bijbelstudiegroepen, etc. Echter, gemeenschapsgevoel vergt ook een andere houding bij diegenen die gewend zijn om de focus primair bij de eucharistie te leggen, en hun geloof meer individueel te beleven. Er klinkt verder een duidelijke roep om meer openheid en minder uitsluiting. Er zijn velen die zoeken, maar die niet precies volgens de "regels" van de Kerk leven. Te vaak voelen deze mensen zich buitengesloten en geen onderdeel van de gemeenschap.

2. Extra focus op jongeren & vernieuwingen

Investeer actief in nieuwe activiteiten en vieringen voor jongeren. Hiervoor is het nodig om inzicht te verwerven in hun belevingswereld en in de vragen waar ze mee zitten. Het vergt ook moed om nieuwere vormen van vieren en samenkomen te omarmen die mogelijk minder in lijn zijn met de traditionele manier waarop activiteiten en vieringen in de Kerk plaatsvinden. Hierbij kan men denken aan online activiteiten (sociale media), persoonlijke getuigenissen, maar ook andere teksten, liederen, of vormen van de liturgie. Een blik over de grens leert dat er wereldwijd behoorlijk veel variaties mogelijk zijn in de liturgie, zonder dat dit ten koste gaat van de essentie van het katholieke geloof. Het is in elk geval belangrijk om jongeren te zien als serieuze gesprekspartner, waarbij zij medeverantwoordelijkheid en leiderschap mogen tonen om met passie en enthousiasme hun religieuze behoeften in te vullen. Hoge scholen, universiteitscampussen en studentenverenigingen verdienen speciale aandacht, omdat jonge mensen hier gevormd worden en keuzes maken die de richting van hun leven bepalen.

3. Hervorm de leiderschapscultuur

Uit de input is duidelijk naar voren gekomen dat het leiderschap in de Kerk minder hiërarchisch zou moeten zijn, en dat er behoefte is aan meer eigen verantwoordelijkheid en participatie van diverse leken-gelovigen. Daarom zouden er structuren en processen moeten komen die dit faciliteren. Verder is het belangrijk om pastorale teams meer te trainen en coachen in het leiding geven en goed luisteren, en de priesteropleidingen grondig te bekijken met het oog op kwaliteit en additionele vaardigheden die nodig zijn in deze en in de komende tijd. Verder zouden katholieken niet slechts eenmalig inspraak moeten hebben, zoals tijdens dit synodale proces. Het synode team adviseert om te investeren in methoden

en technieken die het mogelijk maken om de op regelmatige basis de inbreng van gelovigen op te halen. Hier is behoefte aan bij veel katholieken en het zorgt voor een gezonde en wederzijds vruchtbare uitwisseling tussen het bisdom, pastoraal kader en de leken gelovigen.

4. Investeer meer in vorming en catechese

Er moet meer worden geïnvesteerd in geloofsontwikkeling en catechese. Dit geldt zowel voor leken gelovigen als pastorale krachten en voor alle generaties. Vorming is essentieel voor een vruchtbaar Christelijk leven en voor een sterke relatie met Christus en de Kerk. Hierbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan cursussen en activiteiten gericht op het vergroten van de kennis over de bijbel, apologetiek, gebedsvormen, etc.

5. Treed meer naar buiten

Zoals een van de deelnemers schreef: "De mensen komen niet meer automatisch zelf naar de kerk. Daarom zullen we naar de mensen toe moeten." De eerder genoemde vorming/catechese en een warme gemeenschap kunnen helpen om gemakkelijker en laagdrempeliger met mensen van buiten de Kerk in gesprek te gaan en in woord en daad te tonen wat de Kerk te bieden heeft. Uiteraard kan de Kerk ook dingen leren van hen, en kan het gesprek een eerste stap zijn om mensen van buiten de Kerk uit te nodigen om activiteiten en/of vieringen bij te wonen. Hoewel dit voor veel katholieken wat onwennig kan zijn, kan de Kerk op deze manier meer zichtbaar worden in de maatschappij en zoekende mensen met Christus kennis laten maken. De noden in de wereld zijn groot (bijv. armoede, vereenzaming, omgang met de natuur, verval van zeden, gebrek aan verdraagzaamheid, verslavingen, psychische problemen), en er is nog altijd veel behoefte aan zingeving.

ADDENDUM A

Hieronder volgt het meetinstrument “synodaliteit” dat is gebruikt in de weblink

Hoofdthema: Samen op weg

Bij het verkondigen van het Evangelie is een synodale kerk "samen op weg".

Wat betekent ‘samen op weg’ voor u?

Hoe vindt het ‘samen op weg zijn’ plaats in uw lokale kerk?

Welke stappen kunnen er worden gezet om het ‘samen op weg zijn’ te vergroten?

Thema 1: Reisgenoten

In de Kerk en in de samenleving staan we zij aan zij op dezelfde weg. Om te kunnen spreken over "samen Kerk zijn", moeten we ook de vraag stellen wie onderdeel is van dit "samen" in en buiten de kerk, om te zorgen dat we niemand vergeten.

Thema 2: Luisteren

Luisteren vereist een open geest en hart, zonder vooroordelen. Het lijkt wel of er tegenwoordig meer wordt gepraat dan geluisterd. En als er veel wordt gepraat, worden andere geluiden niet meer gehoord. Luisteren is een stuk lastiger dan praten. Om goed te kunnen luisteren moet je openstaan voor de mening van de ander, en hier ook geen oordeel over vellen. Luisteren is heel belangrijk om "samen Kerk zijn" vorm te geven.

Thema 3: De mogelijkheden om ons uit te spreken

We zijn allemaal uitgenodigd om met moed en vrijmoedigheid te spreken, verbonden in vrijheid, waarheid en dienstbaarheid. Iedereen mag zijn of haar verhaal vertellen. Dit natuurlijk in alle vrijheid. Als iedereen mag vertellen wat belangrijk is, moet dit verhaal ook, ondubbelzinnig in liefde kunnen worden ontvangen. Ook moeten we kunnen zeggen wat belangrijk is voor ons.

Thema 4: Vieren

‘Samen op reis’ kan alleen als dat gebaseerd is op gemeenschappelijk luisteren naar het Woord en de viering van de Eucharistie. We vieren ons geloof.

Wat betekent voor u het samen vieren van ons (katholiek) geloof?

Krijgt u door het vieren zin om ‘samen op weg te gaan’, Kerk te zijn?

Hoe inspireren gebed/meditatie/Eucharistie u?

Bent u tijdens een viering wel eens geraakt door het Woord van God, door Jezus die zichzelf geeft aan u? Hoe neemt u dit mee in uw dagelijkse leven?

Thema 5: Medeverantwoordelijk voor missie

Synodaliteit staat in dienst van de missie van de Kerk, waarbij al haar leden worden opgeroepen om deel te nemen. We zijn allemaal missionaire leerlingen.

Wat ziet u als de missie van de Kerk?

Ziet u waar ons geloof handen en voeten krijgt in het leven van iedere dag?

Hoe helpt u mee aan de opdracht om het Evangelie te verspreiden?

Hoe kunnen wij elkaar helpen om daar nog meer werk van te maken?

Thema 6: Dialoog in Kerk en samenleving

Dialoog vereist doorzettingsvermogen en geduld, maar maakt ook wederzijds begrip mogelijk.

Wie komen we (als Kerk) allemaal tegen in onze wijk, dorp of stad?

Hebben we oog voor wat er rondom ons (als Kerk) gebeurt?

Welke noden ziet u in het huidige Nederland en de wereld?

Hoe kan de Kerk een bijdrage leveren aan het lenigen van de noden in onze omgeving?

Waar vindt in uw parochie het gesprek plaats tussen uw Kerk en de samenleving?

Denkt u dat er kansen liggen voor de Kerk om in gesprek te gaan met de samenleving?

Wat kan de Kerk leren van de samenleving?

Thema 7: Het gesprek met andere Christenen

De dialoog tussen christenen van verschillende herkomst, verenigd door één doop heeft een bijzondere plaats op de synodale weg. Ondanks de grote verschillen, zijn er ook veel overeenkomsten tussen de verschillende christelijke kerken. Het is daarom belangrijk om, als we spreken over de "samen Kerk zijn", ook te spreken over de verbondenheid met andere christenen.

Thema 8: Gezag en participatie

Een synodale kerk is een participerende en medeverantwoordelijke kerk. Om samen Kerk te zijn, is het ook belangrijk dat er genoeg mensen meedoen en verantwoordelijkheid willen dragen. De wijze waarop er leiding wordt gegeven binnen de kerk, heeft hier invloed op.

Thema 9: Onderscheiden en beslissen

Op een synodale wijze worden beslissingen genomen door onderscheiding, gefundeerd op een consensus die voortkomt uit de gemeenschappelijke gehoorzaamheid aan de Geest. Beslissingen nemen is binnen de Kerk meer dan zomaar een keuze maken of een meerderheid van stemmen. Er spelen vaak veel belangen, verlangens en emoties mee. Het onderzoeken van deze invloeden op de beslissing heet onderscheiden. Zo wordt geprobeerd om erachter te komen wat de Heilige Geest ons wil zeggen, via de gehele kerkgemeenschap.

Thema 10: Onzelf vormen in synodaliteit

De spiritualiteit van samen-op-weg-gaan is geroepen een lerend principe te worden voor de vorming van de menselijke persoon en van de christen, van families, en van de gemeenschappen. Als we samen Kerk willen zijn, samen op weg willen gaan, moeten we accepteren dat het niet altijd gaat zoals we verwachten. "Samen Kerk zijn" scheidt ook de verwachting dat we veranderen, onzelf vormen, en lerend onderweg zijn. Dat is namelijk wat samen-op-weg-gaan van ons vraagt.

ADDENDUM B

TABEL B1
Demografische beschrijving deelnemers (individuen)

Variabele	Waarde	Percentage
Geslacht	Man	58%
	Vrouw	42%
Leeftijd	Leeftijd onder de 30 jaar	3.2%
	Leeftijd tussen 30 en 50 jaar	16.7%
	Leeftijd boven 50 jaar	30.9%
	Leeftijd boven 65 jaar	49.2%
Relatiestatus	Getrouwd en samenlevend met echtgenoot/echtgenote	60,8%
	Getrouwd, maar gescheiden levend van echtgenoot/echtgenote	1.6%
	Vaste relatie, samenwonend	4.0%
	Vaste relatie, niet samenwonend	3.2%
	Gescheiden en geen relatie	3.2%
	Weduwe/ weduwnaar en geen relatie	8.0%
	Geen vaste relatie en nooit getrouwd geweest	19.2%
Opleidingsniveau	Lager en middelbaar beroepsonderwijs	16%
	Hoger beroepsonderwijs (HBO/ HEAO)	26%
	Universiteit	38%
	Anders	20%
Aantal inwoners woonplaats	Minder dan 5.000 mensen	4.8%
	5.000-10.000 mensen	12.8%
	10.000-50.000 mensen	42.2%
	50.000-100.000 mensen	14.4%
	100.000-200.000 mensen	11.2%
	Meer dan 200.000 mensen	14.4%

Kerkgaand voor corona	(minstens) 1 keer per week	59.2%
	2 keer per maand	17.6%
	1 keer per maand	7.2%
	Een paar keer per jaar	10.4%
	Alleen met Kerstmis / Pasen	0.8%
	Ik ging niet naar de kerk	4.8%
Kerkgaand na corona	(minstens) 1 keer per week	52.0%
	2 keer per maand	15.2%
	1 keer per maand	8.8%
	Een paar keer per jaar	13.6%
	Alleen met Kerstmis / Pasen	0.8%
	Ik ga niet naar de kerk	9.6%

TABEL B2
Achtergrondvragen die betrekking hebben op het katholieke geloof
(ja / nee vragen)

	% ja
Heeft u afgelopen jaar bijgedragen aan de Actie Kerkbalans?	74
Praat u wel eens met andere mensen over uw geloof?	94
Zou u bereid zijn om langer te reizen om een eucharistieviering te bezoeken?	68
Heeft u op dit moment goed contact met andere gelovigen (bijv. mede-parochianen)?	77
Had u voordat de coronapandemie begon goed contact met andere gelovigen (bijv. mede-parochianen)?	87
Bent u katholiek opgevoed?	92

TABEL B3
Steekproefverdeling groepen

	Aantal (bij individuele bijdrage na groepssessie)	Aantal (groepsinput)
Weblink		
Diocesane groepen	8	3
Parochiebestuur	6	1
Pastoraal team	16	1
Parochiegroep liturgie	5	3
Parochiegroep diaconie	4	0
Parochiegroep catechese	4	1
Jongereengroep	6	2

Familiegroep	20	0
Vriendengroep	23	0
Gebedsgroep/ bijbel- studiegroep	10	4
Andere groepen	16 (koor, religieuzen, geïnteresseerde parochianen, oecumenische gespreks- groep Vrouw en Geloof, mediationgroep seksueel misbruik, rkdocumenten.nl en andere websites, KBO-gespreksgroep, pastoreskrans, theologie professoren)	25 (Kerk aan het Werk, afvaardiging + contactraad parochie, vrouwelijke parochianen en groepen, familiepastoraat, hele parochie, Landbouw en samenleving, gespreksgroepen netwerkbijeenkomst, landelijke groep seksueel misbruik, locatiebestuur/raad, werkgroep ouderen en zieken, congregaties en geloofsgemeenschap
Groepen via e-mail		26 (parochies, abdij, kerkbestuur, oecumene, gespreksgroepen)
Totaal	118	40+26=66

ADDENDUM C

Gebruikte wetenschappelijke data-analysemethoden

Om synthese te bereiken is gebruik gemaakt van verschillende wetenschappelijke methoden die zijn gebaseerd op “Natural Language Processing”. Zulke data-analyse technieken kunnen met behulp van de computer nagaan **wat** er wordt gezegd en **hoe** het wordt gezegd¹. Hieronder wordt een korte beschrijving gegeven van de gebruikte methoden.

1. *Analyse van woordfrequenties*. Op basis van alle open tekst die is ingestuurd, is het mogelijk om te berekenen welke woorden, welke combinaties van twee woorden, en welke combinaties van drie woorden het meest voorkomen in de bijdragen (unigrammen, bigrams, trigrammen). Hiervoor is eerst het tekstcorpus opgeschoond (verwijderen van stopwoorden, punctuatie, cijfers, onnodige spaties, etc.). Een vervolganalyse betreft het berekenen van woordcorrelaties, d.w.z., welke twee woorden komen vaak samen voor in specifieke bijdrages (zonder dat deze twee woorden naast elkaar te hoeven staan).

2. *Lexicon-gebaseerde classificatie*. In het tekstcorpus kan gemakkelijk naar alle bijdragen worden gezocht die specifieke woorden of combinaties van woorden bevatten, via een zelf samengestelde lexicon (woordenlijst). Per onderwerp kan een specifiek lexicon worden samengesteld. Enkele voorbeelden van gebruikte lexicons zijn: (“vrouwelijk”, “vrouwelijke”, “vrouwen”), (“celibaat”, “celibatair”, “getrouwd”, “getrouwde”, “ongetrouwd”, “ongetrouwde”, “gehuwd”, “gehuwde”, “trouwen”, “huwen”), (“jong”, “jongeren”, “jeugd”, “jonge”, “kinderen”, “jongerenkoor”, “ouderen”, “oudere”, “oud”, “oude”, “generatie”, “generaties”)

3. *Sentimentanalyses*. De analyse van sentiment kan inzicht geven in positief, neutraal of negatief sentiment met betrekking tot specifieke onderwerpen. Hiervoor is het nodig om eerst alle bijdragen op te splitsen in afzonderlijke zinnen, waarna op zinsniveau een analyse kan worden gedaan. Er zijn verschillende modellen om sentiment te bepalen, van relatief eenvoudig (gebaseerd op regels en/of woordenlijsten) tot complex (op basis van neurale netwerken). Hier is gekozen voor een eenvoudige sentimentsanalyse op basis van VADER². VADER (“Valence Aware Dictionary and sEntiment Reasoner”) is een bekend algoritme gebaseerd op regels, dat sentiment kan bepalen.

4. *Topic modellen*. Deze modellen trachten de verborgen semantische structuur in een collectie van bijdragen bloot te leggen. Ze gaan ervan uit dat in elke bijdrage een of meerdere onderwerpen naar voren komen, waarbij elk onderwerp wordt gekenmerkt door een specifieke set van woorden (formeel is een “onderwerp” in dit model gedefinieerd als een kansverdeling over het volledige vocabulaire van het tekstcorpus). Er is zowel gebruik gemaakt van modellen die gebaseerd zijn op *word embeddings* als van meer traditionele modellen die gebaseerd zijn op *bags-of-words*³.

---

¹ Zie bijvoorbeeld Berger, J. & Packard, G. (2021). “Using Natural Language Processing to Understand People and Culture,” *American Psychologist*, Advance online publication. <http://dx.doi.org/10.1037/amp0000882>

² Hutto, C.J. & Gilbert, E.E. (2014). “VADER: A Parsimonious Rule-based Model for Sentiment Analysis of Social Media Text,” *Eighth International Conference on Weblogs and Social Media (ICWSM-14)*. Ann Arbor, MI, June 2014.

³ Dieng, A.B., Ruiz, F.J.R., & Blei, D.M. (2020). “Topic Modeling in Embedding Spaces,” *Transactions of the Association for Computational Linguistics*, 8, 439-453.

5. *Clusteren van zinnen*. De meest geavanceerde methode die is gebruikt om onderwerpen te identificeren in het tekstcorpus is gebaseerd op het clusteren van vergelijkbare zinnen, waarna deze clusters kunnen worden benoemd. Om te bepalen of zinnen vergelijkbaar zijn, wordt elke zin afgebeeld in een vectorruimte op basis van het sentence-BERT model⁴. BERT modellen zijn getraind op (honderden) miljoenen tot miljarden tekstpagina's in meerdere talen en behoren tot de meest geavanceerde taalmodellen. Nadat alle zinnen zijn afgebeeld in een vectorruimte, wordt een dimensiereductie algoritme toegepast (UMAP⁵), waarna een clusteralgoritme wordt gebruikt (HDBSCAN⁶). De clusters worden daarna van een naam voorzien op basis van de zinnen die tot een cluster behoren.

Roberts, M.E., Stewart, B.M. & Airoldi, E.M. (2016). "A Model of Text for Experimentation in the Social Sciences," *Journal of the American Statistical Association*, 111, 988-1003.

⁴ Reimers, N. & Gurevych, I. (2019). "Sentence-BERT: Sentence Embeddings Using Siamese BERT-Networks," *Proceedings of the 2019 Conference on Empirical Methods in Natural Language Processing*, 11, Association for Computational Linguistics.

⁵ McInnes, L., Healy, J. & Melville, J. (2020). "UMAP: Uniform Manifold Approximation and Projection for Dimension Reduction," <https://arxiv.org/pdf/1802.03426.pdf>

⁶ Campello, R.J.G.B., Moulavi, D. & Sander, J. (2013). "Density-Based Clustering Based on Hierarchical Density Estimates." In *Pacific-Asia Conference on Knowledge Discovery and Data Mining*, 160–72. Springer. doi:10.1007/978-3-642-37456-2_14.